

SADRAZAM KOCA YUSUF PAŞA'NIN 1791 SEFERİ ESNASINDAKİ YAZIŞMALARINA DAİR BİR DEFTER (7 TEMMUZ 1791- 10 AĞUSTOS 1791)

Alper BAŞER*

ÖZET

Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın 1791 seferi sırasındaki yazışmalarının suretlerini içeren bir defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Defterde toplam olarak 237 adet yazışmanın sureti bulunmaktadır. Defterdeki yazışmalar 7 Temmuz 1791 ile 10 Ağustos 1791 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Defterde bilgi verilen konular arasında Maçin yenilgisi, ordunun genel durumu, komuta kademesinin karşılaştığı problemler, Tuna donanmasının faaliyetleri, Avusturya ile yapılan barış görüşmeleri, Prusya'ya elçi olarak gönderilen Ahmed Azmi Efendi'nin faaliyetleri ve Zıstovi Barışı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koca Yusuf Paşa, Zıstovi Antlaşması, Avusturya, Maçin Yenilgisi

ABSTRACT

A daftar consisting of correspondences of Grand Vizier Kodja Yusuf Pasha during the 1791 expedition is available in the Prime Ministry Ottoman Archives. There are 237 correspondence texts in this daftar. The correspondences in the daftar cover the period between July 7th 1791 and August 10th 1791. Information given in the daftar includes the defeat of Macin, general conditions of the Ottoman army, problems faced by the Ottoman commanding officers, activities of the Tuna navy, ongoing peace negotiations with Austria, activities of Ahmad Azmi Efendi sent to Prussia as an ambassador and the Treaty of Sistova.

Keywords: Kodja Yusuf Pasha, Treaty of Sistova, Austria, Defeat of Macin

Osmanlı tarihinin çalkantılı yıllarında sadrazamlık görevini üstlenmiş isimlerden Koca Yusuf Paşa (1730?-ö.1800), Cezayirli Gazi Hasan Paşa ile kurduğu yakın ilişki ile Osmanlı bürokrasinin bir parçası olmuştur. Gazi Hasan Paşa'nın desteği ile hızla yükselmeye başlayan Yusuf Paşa, Hasan Paşa ile birlikte Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın I. Abdülhamid (1774-1789) tarafından öldürtülmesi sürecinde rol oynamıştır. Bu olaydan sonra 1785 yılının Mart ayında yine Gazi Hasan Paşa'nın müdahalesi ile önce Mora valiliğine

* Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, FEF Tarih Bölümü, Afyonkarahisar.
baseralper@mynet.com

arkasından da 1786 yılında ilk defa sadrazamlık görevine atanmıştır (Beydilli 2013: 23-24; Uzunçarşılı 1975: 233-236; Uzunçarşılı 1995: 439-444).

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı'nda yaşanan mağlubiyet ve kayıplar ile 1783'de tamamen yitirilen Kırım'ı geri almak isteyen savaş yanlısı bürokratların başında yer alan Yusuf Paşa¹ 1787 yılında Rusya'ya karşı başlatılan savaşın başlıca mimarı olmuştur. III. Selim'in (1787-1807) tahta çıkmasının ardından yaşanan mağlubiyetlerden sorumlu tutularak 1789 yılında sadrazamlıktan görevinden alınmış ve Vidin seraskerliğine getirilmiştir. 1791 yılının Şubat ayında tekrar sadrazamlık görevine getirilen Yusuf Paşa, Ruslarla yapılan barıştan sonra İstanbul'a dönmüştür. 1792 yılında sadrazamlıktan azledilen Yusuf Paşa, 1800 yılında Cidde valiliği görevini yürütmekte iken vefat etmiştir. (Beydilli 2013: 24-25; Uzunçarşılı 1975: 236-256; Uzunçarşılı 1995: 439-444, 454).

Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın Yazışmalarını İçeren Deftere Genel Bir Bakış

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Sadaret Mektubi Kalemî kâtipleri tarafından sadrazamın ve sadaret kaymakamının yazışmalarının suretlerinin tutulmasıyla oluşan defterler bulunmaktadır. *Bâb-ı Âsafî Defterleri* Kataloğu'nda A. MKT. koduyla 1018-1061A genel numarasıyla kayıtlı ve 1763-1859 yılları arasındaki dönemi kapsayan 45 adet defter bulunmaktadır. Kamil Kepeci Tasnifi'nde *Bâb-ı Âlî Mektubî-i Sadr-ı Âlî Kalemî Defterleri* içerisinde de benzer defterlerin olduğu görülmektedir. Bu defterler 1768-1813 yılları arasındaki çatışma dönemlerinde yoğunlaşmıştır. (Yusuf İhsan Genç vd. 2000: 89-90). A. MKT. koduna sahip olan defter grubu içerisinde yer alan 1020, 1024, 1025, 1031, 1043, 1044, 1045 numaralı defterlerin incelememize konu olan 1026 numaralı defter ile aynı formatta olduğu görülmektedir. 1018 ve 1023 numaralı defterler ise diğer defterlerden farklı bir yapıya sahiptir. Bu iki defterde sadrazamın ve rikab kaymakamına ait yazışmaların suretleri yer almaz. 1018 numaralı defterde rikâb-ı hümâyûna gelen arzların özeti; 1023 defterde ise çevreden sadrazama gelen yazışmaların özetlerinin tutulduğu görülmektedir. Bu durum defterde "*etrâfdan vârid olan tahrîrâtın icmâli hülâsası defteridir*" ifadesinden anlaşılmaktadır. (BOA, A.MKT d. 1023: 2). Bu serideki defterlerden ilk yararlanan araştırmacı İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dır. Uzunçarşılı, Cezayirli Gazi Hasan Paşa konu alan çalışmasında bu seride yer alıp Yusuf Paşa'ya ait yazışmaları içeren defterlerden birisini kullanmıştır (Uzunçarşılı 1940-1942: 2-40).

Koca Yusuf Paşa'nın yazışmalarını içeren defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde *Sadaret Mektubi Kalemî Defterleri* içerisinde 1026 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. 63 sayfadan oluşan defterde toplam olarak 257 adet

¹ Rusya'ya karşı savaş ilanını isteyen bürokratlar arasında Süleyman Feyzi Efendi ile Şeyhülislam Müftizade Ahmed Efendi'nin başı çektiği görülmektedir (Bağış 1984: 41-42).

yazışmanın sureti bulunmaktadır. Defterin ikinci sayfasının başındaki “*İşbu 1205 senesi mâh-ı zilkâdesinin beşinci gününden beden ile devletlü, inâyetlü, utûfetlü velîyyü 'n-niâm Sadrazâm Efendi hazretleri tarafından etrâf ü eknâfa tahrîr olunan kavâim ve mekâtib sûretlerinin defteridir*” ifadesinden, yazışmaların dönemin sadrazamına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Defterde yer alan metinlerin asıl belgelerin sureti olduğunu ifade etmiştik. Dönemin Osmanlı bürokrasinin bu tarz hüküm suretlerini kaybolmaktan korumak için defter haline getirdiği anlaşılmaktadır. Bu minvalde Osmanlı arşivinin en kıymetli defter serilerinden olan mühimme defterleri de hüküm suretlerinin defter haline getirilmesiyle oluşmuştur (Kütükoğlu 2006, s.520-523). Dönemin vekayinüvisi Edip Efendi'nin eserinde geçen “... *Hâlâ Vidin cânibi Seraskeri Vezîr Hasan Paşa tarafından ordu-yı hümâyûna iki nefer dîl gönderilüp ve yine Boğdan voyvodasının ma'rûzâtı gelüp ordu-yı hümâyûnda zabt olunan vekâyî' ceridesinde tafsîl olunduğu üzre ...*” (Çınar 1999: 6) bu ifadeler ordudaki gelişmelerin kayda geçirildiğini ortaya koymaktadır. Yine Hadîka-i Vekâyî'de yer alan kayıtlar Yusuf Paşa'dan önceki sadrazamların da İstanbul'a sürekli olarak kaimeler gönderdiğini ortaya koymaktadır (Ahmed Cavid 1998:139, 187, 202). İstanbul'da Kaymakam Paşa'ya ulaşan sadrazamın kaimeleri onun vasıtasıyla da III. Selim'e arz edilmiştir (Arıkan 1988: 29).

Defterde, yazışma suretlerinin Koca Yusuf Paşa'ya ait olduğu açıkça belirtilen bir ifade bulunmamaktadır. Defterdeki ilk yazışma sureti H. 6 Zilkade 1205/ 7 Temmuz 1791 tarihli iken son yazışma sureti ise H. 10 Zilhicce 1205/ 10 Ağustos 1791 tarihlidir. Bu tarihler arasında Koca Yusuf Paşa'nın sadrazamlık görevinde bulunmasından hareketle yazışmaların ona ait olduğunu ifade etmekteyiz². Başlıkta sadece sadrazamın ismi zikredilmekle birlikte sureti verilen belgelerden otuz beş tanesi sadrazamın yardımcısı sayabileceğimiz kethüda efendiye aittir. “*Kethüda-yı sadr-ı alî*” olarak da tanınan sadrazamın kethüdası, sadrazamın doğrudan maiyetinde bulunan memurlardandı. 18. yüzyılla birlikte resmi bir nitelik kazanan bu görevli zamanla birinci derecede bir memuriyet haline dönüştü ve sadrazamın yardımcısı konumuna yükseldi. Sadrazamın yazışmaları kethüdaları tarafından gerçekleştirilirdi. Bu nedenle yazışmaların içerisinde Koca Yusuf Paşa'nın kethüdasına ait yazışmaların bulunması doğaldır (Uzunçarşılı 1988: 256-258).

Defterde sadrazama ait 222 adet yazışmanın sureti bulunmaktadır. Yazışma kayıtlarının sonunda yazının türünü ifade etmek için “*siyâkında kaim*”, “*siyâkında mektûp*”, bazende başlıkta “*Han hazretlerine tezkire*” gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Yazıların büyük çoğunluğu kaime olarak tanımlanmıştır ki kaimeler üst makamdan daha alt makama yazılan bir belge türüdür (Kütükoğlu, 2013: 275-276). Defterde bulunan yazışmalarda genel olarak elkab bölümü atlanmış olup yazışmalar sade bir şekilde

² Koca Yusuf Paşa'nın ikinci sadareti dönemi 27 Şubat 1791-4 Mayıs 1792 tarihleri arasındadır.

kaleme alınmıştır. Genel olarak kaimelerde yer alan “*benim izzetlü, sa’âdetlü karındaş-ı e’azzım hazretleri, benim inâyetlü efendim*” ve nakil kısmına geçerken kullanılan “*kaime-i muhaselât tahrîr*” gibi ifadeler defterde yer verilmemiştir. Kethüda Bey’den gönderilen yazılara bakıldığında ise karşı tarafın makamına göre siyakında arıza, kaime ya da tezkire ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Zıstovi’de bulunan Murahhas-ı Evvel Abdullah Bey’e gönderilen yazı kaime, İbrail Başbuğuna gönderilen de ise arıza olarak ifade edilmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 8, 18 vb.).

Defterde sureti verilen yazışmalardan bazılarının tam metin haline Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde rastlamak mümkündür. Örneğin defterin 44. sayfasında bulunan ve “*Defterdâr Efendi’ye kâime*” başlığını taşıyan ve sefer sırasında orduya gerekli olan büyük ve küçük köprülerin ordugâha nakledilmesindeki gecikmelerden bahseden belgenin tam metin haline Cevdet Tasnifi’nde rastlamaktayız (BOA Cevdet Askeriye: 54364). İki metin arasındaki tek farklılık Cevdet Tasnifi’ndeki belgede bulunan elkab kısmıdır.

Koca Yusuf Paşa’nın yazışmalarının büyük bölümü sadrazam sefere çıktığı zaman İstanbul’da vekil olarak bıraktığı ve sultanla sadrazam arasında köprü konumunda bulan Kaymakam Paşa ile gerçekleştirilmiştir³. Bu dönemde sadaret kaymakamlığını yürüten kişi ise Beyhan Sultan’ın kocası Silahdar Mustafa Paşa’dır (Çınar 1999:155). Bunun dışında sadrazamın yazıştığı isimler arasında Han hazretleri olarak anılan Baht Giray, Maçin Seraskeri Hasan Paşa, Tuna Kapudanı Vezir Ahmed Paşa, Eflak Seraskeri Mahmud Paşa, Zıstovi’de bulunan Osmanlı murahhasları, Ahmed Azmi Efendi, Rumeli valisi ve İbrail Seraskeri Mehmed Paşa bulunmaktadır. Yazışmaların kıymeti temel olarak 1787-1792 yılları arasında devam etmekte olan Rus cephesindeki gelişmeler; ordunun genel durumu, askerlerin niteliği, Tuna donanmasının faaliyetleri, Avusturya ile yapılan barış görüşmeleri, Prusya canibinde olan Ahmed Azmi Efendi ile gerçekleşen yazışmalarda verilen bilgilerde yatmaktadır. Bu konuların dışında Sadrazam’ın bilgisi dâhilinde gerçekleşen atamalar, idari ve mali kararların suretleri de defterde bulunmaktadır.

Genel nitelikleri hakkında bilgi verdiğimiz bu kıymetli defterin içeriği hakkında yoruma geçmeden önce ifade edilmesi gereken bir husus da tespit edebildiğimiz kadarıyla bu defterin araştırmacılardan tarafından daha önce kullanılmamış olduğudur.

³ Sadrazamlar sefere çıktığında devlet merkezindeki işleri görmek için bıraktıkları vekile kaymakam-ı rikâb-ı hümâyûn veya kaymakam-ı âsıtane-i saadet denilmiştir. Sadrazam tarafından seçilen sadaret kaymakamı sadrazamın yetkilerine sahip olup birçok konuda bağımsız karar alabilirdi. Sadaret kaymakamlığı için bkz. (Uzunçarşılı 1988:180-185).

A. Koca Yusuf Paşa'nın Yazışmalarında Osmanlı Ordusu

1787 yılında büyük umutlarla başlatılan savaş, Osmanlı Devleti açısından özellikle Rus cephesinde bir dizi yenilgi ve kayıplara sahne olmuştur. Bunların başlıcaları Belgrad ve Özi kalelerinin kaybı, 1789 yılında Fokşan ve Boze Savaşları'nda alınan yenilgiler, bu yenilgileri takiben Bender Kalesi'nin düşüşüdür. Yusuf Paşa'nın 1791 yılında ikinci defa sadarete geçmesinden kısa bir süre önceki çatışmalarda ise Osmanlı savunması için büyük önem taşıyan Kili ve İsmail şehri düşmüştür. Kili ve İsmail kalelerinin düşüşü Sadrazam Şerif Hasan Paşa'nın⁴ hatası olarak görülmüş ve sadrazamın hayatına mal olmuştur.

Şerif Hasan Paşa'dan sonra bu makama ikinci kez getirilen Koca Yusuf Paşa ise Temmuz ayında Maçin önünde Osmanlı kuvvetlerinin yenilgisinin önüne geçememiştir. Bu yenilgiye rağmen Rus kuvvetleri ilerlemeye devam etmeyerek Kalas'a geri çekilmiştir (Kuzucu 2013:170-197; Çınar 1999: 80, 159, 180)⁵. İşte Yusuf Paşa'nın yazışmaları Maçin yenilgisinden ve 18 Eylül 1790 yılında Avusturya ile imzalanan Yergöğü Mütarekesi'nden sonraki konjonktüre aittir.

Koca Yusuf Paşa'nın 7 Temmuz 1791 tarihinde Kaymakam Paşa'ya gönderdiği ve defterdeki ilk yazışmaya göre Rus askerlerinin Tolcı'yı geçerek Babadağı'na saldırdıktan sonra geri çekildikleri anlaşılmaktadır. Yusuf Paşa'ya göre Rusların niyeti savaş mevsimini geçirdikten sonra saldırıya geçmektir. Yusuf Paşa, bu nedenle Tolcı ve İsakçı geçitlerinin savunmasının güçlendirilmesinden bahsettikten sonra Kırım Hanı, Babadağ Çarhacısı⁶ Seyyid Osman Paşa, ordu-yı hümayun çarhacısı Seyyid Ali Paşa, Tuna Kapudanı Ahmed Paşa, sabık Maçin seraskeri Karahisari Ahmed Paşa, Yeniçeri Ağası ve önde gelen diğer komutanlarla iki defa meşveret yapılarak İsakçı ve Tolcı havalisinin istihkâmının kuvvetlendirilmesi ve ordunun ileriye doğru yürüyerek düşmanı karşılama kararının alındığını belirtmektedir. Rumeli valisinin İsakçı'ya sevk edildiğini, Tepedelenli Ali Paşa'nın da ona yardımla görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Yine Maçin Seraskeri Hasan Paşa'nın Tolcı'ya, Babadağı Seraskeri Ahmed Paşa'nın Taşlı Burun'a, Han hazretlerinin ise maiyetindeki Tatar askeri ve diğer Cengizli sultanlar ile İsakçı ve çevresini kolaçan etmekle görevlendirdiğini haber verir. Bu geliş-

⁴ Rusçuk ayanından olan Şerif Hasan Paşa, III. Mustafa devrindeki Osmanlı-Rus Savaşları'na serdengeçti ağası olarak katılmış, Yergöğü ve Bükreş çatışmalarında gösterdiği gayret ve Rusçuk Seraskeri İsmail Paşa'nın iltimasıyla 8 Eylül 1773 yılında vezirlik payesine ulaşmıştır. 1775 yılında vezirlikten azledilen Şerif Hasan Paşa 1787 yılında yeniden vezirlik payesini elde etmiştir. Sadrazam Gazi Hasan Paşa'nın ölümünü takiben 16 Nisan 1790 tarihinde kura sonucu sadrazamlık olan Şerif Hasan Paşa, 11 Şubat 1791 tarihinde öldürülmesine kadar bu görevde kalmıştır. (Sarıcaoğlu 1997: 340-341)

⁵ Şerif Hasan Paşa'nın görevden alınması ve Yusuf Paşa'nın yeniden sadrazam olarak atanması süreci için bkz. (Ahmed Cavid 1998: 235-237, 240-243)

⁶ Osmanlı ordusunun en seçkin mensuplarından olan çarhacılar yürüyüş halindeki ordunun öncü kuvvetidirler, bkz. (Pakalın 1983:326)

meler olurken Tuna donanması da İbrail önüne gönderilmiştir (BOA, A.MKT d. 1026: 2-3).

Maçın çatışmalarına ve takip eden gelişmelere dair en ayrıntılı kayıt 11 Temmuz 1791 tarihli olup yine Kaymakam Paşa'ya gönderilmiştir. Maçın yenilgisi hakkında bir tür rapor olarak görülebilecek bu yazıda Yusuf Paşa, düşmanın Kalas'tan Tuna'yı geçerek Maçın canibine geldiğini bu nedenle Rumeli Valisi Mustafa Paşa ile Maçın Seraskeri Hasan Paşa'ya destek için Tepedelenli Ali Paşa, Seyyid Osman Paşa, yeniçeri askerleriyle Yeniçeri Ağası, cebeci, topçu, arabacı, cebeci askeri, Çarhacı Ali Paşa, Cihanzade vekili Mustafa Ağa'nın zilkadenin altıncı günü (7 Temmuz 1791) ileriye sevk edildiğini belirttikten sonra kendisinin de ayın yedisinde Hırsova'da kuvvet bırakarak ileriye doğru hareket ederek Daye köyüne geldiğini yazar. Aynı gün Mustafa Paşa ve diğer görevlilerden gelen yeni bir habere göre Rus ordusunun Kalas'tan tekrar geçerek Maçın'e saldıracağını anlaşılmaması üzerine Çaparzade Süleyman Bey ile Karaosmanzade Hacı Mehmed Bey'in beşer bin asker ile Maçın'deki kuvvetlere yardıma gönderildiğini arkasından da kendisinin mevcut maiyeti olan on bin piyade ve süvari asker ile Maçın'e üç saatlik mesafeye kadar ilerlediğini ifade eder. Yusuf Paşa yenilgi haberinin orduya ulaşmasından sonra kitlesel firarların gerçekleştiğini, firar eden askerlerin çadırları, malzemeleri yağmaladığını, topçu ve arabacı askerlerinin topları bile geride bırakarak kaçtıklarını, kendisinin ise topları ve diğer malzemeleri toplattığını, kaçan askeri durdurmaları için Hırsova ve Karasu'daki görevlilere emirler gönderdiğini yazar (BOA, A.MKT, d. 1026: 9-10). Yusuf Paşa'nın bu bilgileri içeren kaimesinin padişahın eline geçişi ve kaimenin kısa bir özeti Ahmed Efendi'nin ruznamesinde bulunmaktadır. (Arıkan 1998: 36-37)

Yusuf Paşa, Temmuz ayının 14'ünde Kaymakam Paşa'ya gönderdiği yazısında Maçın vakası olarak anlattığı bu çatışmalardan sonra düşman kuvvetlerinin donanmasıyla birlikte Kalas'a çekildiğini, İbrail Başbuğu tarafından gelen bu çekilme haberini Tuna Kapudanı'nda da doğruladığını ifade eder (BOA, A.MKT, d. 1026: 16). Takip eden diğer bir yazışma suretinde, Yusuf Paşa Maçın'deki yenilginin diğer birliklere sirayetinin önüne geçildiğini, ordunun yeniden düzene sokulduğunu ifade ettikten sonra önde gelen komutanlarla bir meşveret meclisinin toplandığını, bu genel toplantıda Maçın'e yürüme kararının alındığını yazar. Alınan bu karar doğrultusunda Rumeli Valisi Mehmed Paşa'nın Temmuzun 18'inde arabacı, topçu, yeniçeri ve cebecilerle kendisinin de bir gün sonra ağırlıkları Hırsova'da bırakarak Maçın'e doğru ilerlemeye başladığını ifade eder (BOA, A.MKT, d. 1026: 30).

Yusuf Paşa, Maçın'deki çatışmalar hakkında bu bilgileri yazdıktan sonra savaşı değerlendirmeye başlar. Burada Karaosmanzade, Çaparzade ve özellikle Tepedelenli Ali Paşa'nın cesaretlerini ifade ettikten sonra diğer askeri grupların korkaklığına (ki burada kapıkulu askerinin kastedildiği açıktır) değinir. Yine Osmanlı kuvvetlerinin sayısının toplamda elli bin civarında düşman kuvvetlerinin ise yirmi, yirmi beş civarında olduğunu fakat

savaş sahnesine Osmanlı kuvvetlerinin beş altı bin kişilik bir kuvvet getirirken düşmanın bütün askerinin savaşta yer aldığını belirtir. Osmanlı askerini cepheye nakletmekteki güçlükleri, askerinin maddi sıkıntıları, tayinat sorunları, taşra hanedanlarının gönderdiklerini asker arasındaki komuta ve disiplin problemleri, köprü levazımındaki aksaklıkları, önceki sadrazam ve görevlilerin ön cepheye gitmemelerini yenilginin sebebi olarak gösterir (BOA, A.MKT, d. 1026: 10).

Maçın yenilgisinden sonra kaleme alınan 30 Temmuz 1791 tarihli yazışmadan Yusuf Paşa'nın Daye karyesi üzerinden Maçın'e geldiği burada metrisler kazdırarak tabyalar inşa ettirdiği, Rumeli valisi Mehmed Paşa'nın ise Temmuz'un 26'sında düşmanın İbrail üzerine gelme ihtimalinden dolayı yirmi bini aşkın kuvvetiyle bu bölgeye sevk edildiği ve Osmanlı ordusunun düşman ordusunun karşısında, Tuna boyunca mevzilendiği, Tuna donanmasının da İbrail önünde düşman donanmasına karşı savaşa hazır olduğu anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 45).

Defterde sık sık karşımıza çıkan konulardan birisi de ordunun mali sorunlarıdır. 7 Temmuz 1791 tarihinde Yusuf Paşa'dan Kaymakam Paşa'ya gönderilen yazıda orduya gönderildiği söylenen beş yüz kese akçenin orduya ulaşmadığını belirten Yusuf Paşa, ordu hazinesinde sadece 7500 kuruş kaldığını bu nedenle acilen para gönderilmesi gerektiğini ifade eder (BOA, A.MKT, d. 1026: 3). Ordudaki komutanlarında maddi yetersizlikler yaşadığı görülmektedir. Silistre Muhafızı Hasan Paşa'nın tayinat yetersizliğinden bahsederek harçlık isteğini ilettiği bir yazısına cevap olarak kaleme alınan yazının suretinde, paşanın isteğinin yerine getirildiği anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 8). Defterin son sayfalarında Yusuf Paşa yine Kaymakam Paşa'ya elindeki paranın bitmekte olduğunu bildirerek ordu hazinesine para gönderilmesini talep etmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 61).

Yusuf Paşa'nın yazışmalarına göre firar eden askerler meselesi Osmanlı ordusunun en büyük sorunudur. Yazışmaların başladığı tarihten bittiği tarihe kadar sürekli askerlerin firarının önüne geçilmesi firar edenlerinde yakalanıp orduya iadesi için emirler gönderilmiştir. Firari askere verilen idam cezaları, kulak kesme, burun kesme gibi cezalarda bu durumun önüne geçememiştir. Firari askerinin iadesine memur edilenler arasında Kırım Hanı Baht Giray, Karasu ve havalisini korumakla görevli Halil Paşa, Silistre Valisi Ebubekir Paşa bulunmaktadır. Hatta İbrahim Paşa doğrudan bu işle görevlendirilmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 9-10, 21, 25, 27, 38). Firari asker maddesine gereken önemi vermeyen görevliler bu konuya dikkat etmeleri için uyarılmıştır (BOA, A.MKT, d. 1026: 41). Bütün bu çabalara ve uyarılara rağmen ordudan firarların devam ettiğini Yusuf Paşa, *"..amma her ne kadar cenge terğib ve teşvik olunsalar ise dahi yine gözleri gerüde olub peyderpey ikişer yüz üçeryüz firâr itmekte olduklarından ba'zıları ahz olunub cezâları tertîb ve ba'zılarının burunları ve kulakları kat' olunmakda ise dahi yine müfîd olmadığından başka Tuna donanması için tahrîr olunan dalkılıçların*

dahi ba'zısı kendülerini suya ilkâ iderek firâr itmekdedirler..." ifadesiyle İstanbul'a bildirir (BOA, A.MKT, d. 1026:55).

Yusuf Paşa'nın yazışmalarında karşımıza çıkan firari asker sorununa dönemin kaynakları da tanıklık etmektedir. Ahmed Cavid Bey vekayinamesinin farklı yerlerinde bu soruna ve askerinin firarının nedenlerine değinir. Bu konudaki hatt-ı hümayunlardan örneklere eserinde yer verir (Ahmed Cavid 1998: 11, 12, 38, 39, 59, 193, 231, vb). Yusuf Paşa'nın 1788 yılındaki faaliyetlerinin anlatıldığı sefernamesinde de firar olayları ve Yusuf Paşa'nın bunun önüne geçmek için yaptıkları anlatılır (Üstüner 2005: 89, 90, 93). Kethüda Said Tarihi'nde de firar olaylarına değinilir (Özcan 1999: 46, 70) Bu üç eserde verilen bilgilerin ana hatlarıyla Yusuf Paşa'nın yazışmalarında verilen bilgileri teyit ettikleri görülmektedir.

Yusuf Paşa'nın yazışmaları, Paşa'nın Osmanlı ordusuna olan güvensizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Kaymakam Paşa'ya gönderdiği bir yazıda Yusuf Paşa bu güvensizliği, düşman ordusunun Osmanlı ordusuna göre durumunun daha kuvvetli olduğunu ve barış yapılması gerekliliğini "... *tab-yalarından girü âmâre ve sefîneleri önünde dahi metrisi olub bizim donanmamızdan top endâhte olursa metris sed olacağı ve düşman sefînesine bir zarar irâs itmeyeceği zâhir ve aşikâr ve bizim donanmamız düşman donanması üzerine sevk ile tecâvüz itse dahi adanın istihkâmı mâni olarak bir vechle zafer-yâb olmak mülâhazadan devr olduğu reyü'l-ayn meşhûdumuz olmuştur ma'hezâ düşman gemileri kebîr ve topları ve askeri vafîr olub durur iken göz yumub üzerlerine varmak hatayı mucib ve bu sûretde m'âzallah netice-kâr-ı düşvâr olacağı aşikâr olmağla...Abdi Paşa Tabyası ve etrâfına toplar vaz'ıyla istihkâm virilmekte ve karşı İbrail ordusunun ve bir tarafın takvîyesine ikdâm olunmakta olub lakin askerinin cenk ideceği ve â'dâ karşusunda duracağı hiç me'mûl olunamayub ve metrislerin nisfina kifâyet idecek piyâde kalmayub i'adelerine her ne kadar ta'kayyüd ve ihtimâm olunmakta ise dahi müfîd olmayub zâbitân dahi 'âciz kalmağla düşman askerimizin bu hâline vâkıf olmaksızın sûret-i cem'iyetlerini görmekte iken musâlaha-i hayriyeye râbita virilmek aklen ve hâlen ehven-i mülâhaza olunmağla inâyet-i bârî ile musâlaha-i hayriye müyesser oldı ne â'lâ olmadığı sûretde her ne hâl ise mukâbeleye ikdâm olacağı mâ'lûm-ı sa'âdetleri buyuruldukda keyfiyeti iktizâ ider ise huzûr-ı hümâyûna arz ve tefhîme himmet buyurmanız me'mûldur..." ifadeleriyle ortaya koyar (BOA, A.MKT, d. 1026: s. 56).*

Dönemin kaynaklarında Yeniçeri Ağası ve ocak ağalarının devam eden savaşta düzenli Rus ordusuna karşı başarılı olunamayacağını ve barış yapılması gerektiğini Koca Yusuf Paşa'ya belirttikleri fakat Yusuf Paşa'nın bu düşünceleri İstanbul'a yazamayacağını söylediği kaydedilmektedir. Koca Sekbanbaşı Risalesi'nde bu nedenle Ocak mensupları ve önde gelen komutanların Yusuf Paşa'nın çadırında yapılan genel toplantıda savaşa devam edilmemesi hakkında bir karar aldıklarını ve bu kararı mahzar halinde İstanbul'a ilettikleri yazılmıştır (Çınar 1999: 242-247; Uçman 1976: 61). Def-

terde yer alan kayıtlar ise Yusuf Paşa'nın ordu hakkındaki görüşlerini bu risaleden önce de açıkça ifade etmekten çekinmediğini göstermektedir.

B. Koca Yusuf Paşa'nın Yazışmalarında Tuna Donanması

Defterde, Tuna Kapudanı Vezir Ahmed Paşa'ya gönderilen on üç adet yazışmanın sureti bulunmaktadır. Bu yazışmalardan on iki tanesi Yusuf Paşa tarafından bir tanesi de Kethüda Efendi tarafından gönderilmiştir. İlk yazışma Maçin yenilgisinin hemen ardından kaleme alınmıştır. Bu yazışmaya göre Maçin yenilgisinden faydalanmak isteyen Ruslar İbrail'e yönelmişlerdir. Bunun üzerine on bin kişilik bir dalkılıç ordusu oluşturulmuş, Tuna donanması ise toplanan bu askerlerin İbrail'e nakli ve kalenin nehir tarafından korunması ile görevlendirilmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 10, 12).

Tuna donanmasının, düşmanın konumu ve hareketleri konusunda Osmanlı karargâhının Tatarlarla birlikte iki temel haber kaynağından biri olduğu defterdeki kayıtlardan anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 13). Örneğin 14 Temmuz 1791 tarihli yazışmadan düşmanın Kalas'a çekildiği haberinin ve Kapudan Paşa tarafından görevlendirilen çete kayıkları tarafından elde edilen esirler vasıtasıyla düşman ordusunun Maçin'deki kayıpları hakkındaki bilgilerin Tuna donanması tarafından elde edildiği görülmektedir (BOA, A.MKT, d. 1026: 15). Düşmanın kara ordusunun Serpiş'e, donanmasına ait kırk dört geminin ise Siret nehri ile Tuna arasında bulunan ada önüne çekildiği haberini orduya ileten yine Tuna Kapudan Paşası olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Tuna donanmasına, İbrail önüne kadar ilerlemesi ve orada demir atması emredilmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 20). Tuna donanması istihbarat toplama görevinin yanı sıra savaş döneminde orduya iaşe nakli ve bu nakil işleminin güvenliğini de sağlamıştır (BOA, A.MKT, d. 1026: 33, 40, 59). Yusuf Paşa'nın Tuna Kapudanı'na gönderdiği 28 Temmuz 1791 tarihli kaime Tuna donanmasına, düşman donanmasına fazla yaklaşmama ve düşmandan ateş edilmedikçe ateş etmeme emrinin verildiğini ortaya koymaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 40).

Tuna Kapudanı'na gönderilen yazışmalara bir bütün olarak bakıldığında Tuna donanmasının düşman donanmasının durumuna göre hareket ettiği, kıyıya yakın bulunduğunu, ordunun iaşesi, İbrail kalesinin savunması ve istihbarat toplama gibi görevleri yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Tuna donanması dışında Osmanlı donanmasının Karadeniz'de ve Kırım hattında gerçekleştirdiği faaliyetlere dair kayıtlara yazışmalarda tesadüf edilmektedir (BOA, A. MKT d. 1026: 62)

C. Koca Yusuf Paşa'nın Yazışmalarında Avusturya ve Prusya ile Yapılan Görüşmeler

1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali, Osmanlı Devleti ile savaşmakta olan Avusturya üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştu. 1790 yılında imzalanan Osmanlı-Prusya ittifakı ise Avusturya üzerindeki baskıyı daha da artırdı. Reinbach Mutabakatı'nın (27 Temmuz 1790) akabinde Osmanlı yetki-

lileri ile Avusturya yetkilileri arasında 17 Eylül 1790 tarihinde çatışmaları sonlandıran mütareke imzalandı. Bu mütarekeye göre tarafların dokuz aylık bir süre zarfında barış imzalaması kararlaştırılmıştı. Alınan bu karar doğrultusunda Tuna nehri üzerinde bulunan Zıştovi kasabasında Avusturya, Prusya, İngiltere ve Hollandalı yetkililerin de bulunduğu heyetler barış için çalışmaya başladılar. (Kuzucu 2013: 205-220; Beydilli 1981: 71-135; Beydilli 2013b: 467-72). Zıştovi’de gerçekleşen bu görüşmelere ve 3 Ağustos 1791 tarihinde imzalan barışa dair ilgi çekici bilgilere Yusuf Paşa’ya ait kayıtlarda rastlanmaktadır

Koca Yusuf Paşa’nın yazışmalarından on bir tanesi Zıştovi’de bulunan Osmanlı murahhaslarına gönderilen yazıların suretidir. Bunun dışında Kaymakam Paşa’ya gönderilen yazışma suretlerinde de Zıştovi görüşmelerine dair bilgiler mevcuttur. Sayfa elli sekizden sonra ise imzalan barış hakkında bölgedeki diğer Osmanlı görevlilerine bilgi verildiği görülmektedir. Barış görüşmelerine dair ilk yazışmalar 7 ve 9 Temmuz 1791 tarihlidir. İlk yazışma Kaymakam Paşa ile bir görüş alışverişi iken 9 Temmuz 1791 tarihli yazı doğrudan Zıştovi’de bulunan Osmanlı murahhaslarıyla gerçekleşen yazışmaların suretidir. Bu yazışmalar barış görüşmelerinin devam ettiğini fakat Osmanlı yetkililerinin barışın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hakkında şüpheleri olduğunu ortaya koyar. Osmanlı yetkilerini şüpheye düşüren ve Avusturya’nın Eylül ayında yeniden Osmanlı arazisine saldırıya geçebileceği hakkındaki bilgi veren kaynağının ise Prusya elçisi Knobelsdorf⁷ olduğu görülmektedir (BOA, A.MKT, d. 1026: 4, 8).

Yazışmalara göre Avusturya murahhasları Peter Philipp von Herbert ve Kont Esterhazy von Galanta barış görüşmelerinin yapılacağı Zıştovi’ye 18 Temmuz 1791 tarihinde gelmişlerdir⁸. Avusturya murahhaslarının gelişini haber veren bu yazışma suretinde Yusuf Paşa murahhaslara Avusturyalılının barış görüşmelerini uzatmaya çalışacaklarını ifade ettikten sonra murahhasları gecikmenin önlenmesi için uyarmaktadır. Ayrıca Avusturya’nın, Prusya kralının baskısı kadar Fransız İhtilali’nin, Fransa Kralı’nın kaçış teşebbüsü ve tekrar yakalanması gibi olaylar nedeniyle barış yapmaya meyilli olduğunu ifade etmektedir (BOA, A.MKT, d. 1026: 33, 45)⁹.

Defterdeki kayıtlar, Yusuf Paşa ile murahhaslar arasında sürekli ve karşılıklı bir bilgi alışverişinin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Yusuf Paşa, Osmanlı ordusunun ve çatışmaların genel seyri hakkında, murahhas-

⁷ Prusya Elçisi Friedrich Ernst von Knobelsdorf 21 Nisan 1790 tarihinde İstanbul’a gelerek Friedrich von Diez’in ayrılmasından sonra elçilik görevini devralmıştır. (Beydilli 1981: 64-65).

⁸ Zıştovi’deki Avusturya murahhasları tekliflerinin kabul edilmemesinden dolayı 9 Haziran 1791 tarihinde görüşmelerden çekilmişlerdir. Fransız İhtilali ve Prusya’nın baskısı nedeniyle Avusturya murahhasları 18 Temmuz 1791’de Zıştovi’ye gelerek tekrar görüşmelere başlamışlardır. (Beydilli 1981: 129-133). Metinde kastedilen tarihte buna işaret etmektedir.

⁹ Avusturya murahhaslarının Zıştovi’ye geldiği tarih bir yerde 16 bir yerde 17 Zilkade olarak belirtilmiştir.

larda görüşmelerin gelişimi hakkında birbirlerine bilgi verirler. Hatta Rusya ile barışın nasıl gerçekleşeceği hakkındaki meşveret meclisinde konuşulanlar bile murahhaslara iletilmiştir (BOA, A.MKT, d. 1026: 25). Zıstovi Barışının imzalanmasına ve barış senetlerinin değiş tokuşuna dair haberinin ise Rumeli Valisi, Han Hazretleri, Tepedelenli Ali Paşa gibi bölgedeki diğer görevlilere 9 Ağustos 1791 tarihinde gönderildiği anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 58-59).

Yazışma suretleri içinde bilgi verilen diğer bir diplomatik olayda Ahmed Azmi Efendi'nin Prusya elçiliğidir. Ahmed Azmi Efendi, 1790 yılında imzalan Osmanlı-Prusya İttifakı'nın sonucu ve Prusya'yı Rusya'ya karşı harekete geçirmek için III. Selim tarafından Prusya'ya gönderilmiştir (Unat 1992: 149-154; Beydilli 1981:107-117). Bu konudaki ilk kayıt 9 Temmuz 1791 tarihli olup Kethüda Bey'den Ahmed Azmi Efendi'ye gönderdiği yazıların ulaştığına dairdir (BOA, A.MKT, d. 1026: 8-9). Bu yazışmaların en azından bazılarının önce Zıstovi'deki murahhaslara oradan da Yusuf Paşa'ya ulaştığı anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 25, 26). 29 Temmuz 1791 tarihli yazışmada Yusuf Paşa Ahmed Azmi Efendi'den, önce Prusya'nın ittifak antlaşmasının gereği olarak Rusya üzerine nasıl harekete geçeceğinin bildirilmesini ister daha sonra da savaştaki gelişmeler hakkında bilgi verir (BOA, A.MKT, d. 1026: 43). Koca Yusuf Paşa ile Kaymakam Paşa arasında gerçekleşen diğer bir yazışma suretinde ise Ahmed Azmi Efendi'nin Berlin'deki görevinin ne zaman sona ereceği hakkında bilgi edinmeye çalıştığı Berlin'de kalması ya da dönüşü emrinin verilmesini istediği anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 61).

D. Koca Yusuf Paşa'nın Yazışmalarında Tatar Askeri Varlığı ve Faaliyetleri

1787-1792 yılları arasında devam eden Osmanlı-Rus Savaşı'nın temel nedeninin Kırım topraklarını yeniden elde etmek olduğu ifade edilmişti. Osmanlı Devleti'nin bu nedenle başlattığı savaşa, Tatarlar geleneksel önderleri olan Cengizli sultanların emrinde katılmışlardır. Yazışma suretlerinde Tatar toplulukların lideri olan Giray sultanlarına gönderilen on adet belge bulunmaktadır. Bunlardan dokuz tanesi Kırım Hanı olarak ifade edilen Baht Giray Han'a, diğer ise Cengiz Mehmed Giray Sultan'a gönderilmiştir. Bunun dışında yazışmaların suretinde karşımıza çıkan diğer Cengizliler, Gazi Giray ve Hacı Giray Sultan'dır¹⁰.

Yazışma suretlerinde karşımıza çıkan Baht Giray Han, Kırım Giray Han'ın oğlu olup 28 Ocak 1789 tarihinde Kırım hanı olarak tayin edildikten sonra yardımcılığına kardeşi Mehmed Giray'ı getirmiştir. 24 Temmuz 1792 tarihine kadar bu görevde kalmıştır (Giray 2013: 112-113). Gazi Giray Sultan ve Cengiz Mehmed Giray Sultan'ın Baht Giray Han'ın komutasında Hacı

¹⁰ (BOA, A.MKT, d. 1026: 7, 12, 23-25, 44, 49, 58); Gazi Giray ve Hacı Giray Sultan için bkz. (BOA, A.MKT, d. 1026: 12, 16, 19, 21, 22, 24, 35, 38, 48).

Giray'ın ise Babadağı Seraskeri Ahmed Paşa'nın maiyetinde görev yaptıkları anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026: 7, 16, 22). Yazışma suretlerinin geneline bakıldığında Tatar askerlerinin daha çok öncü birlik olarak görev yaptıkları, keşif ve istihbarat faaliyetlerini yürüttükleri görülmektedir. Örneğin Gazi Giray Sultan, karakol görevinde bulunduğu sırada Rus komutanlarından birini ele geçirerek ordu-yı hümayuna teslim etmiştir. Bu komutan ordunun yanı sıra İstanbul'ada sorgulanmak üzere gönderilmiştir. Hacı Giray Sultan'ın da Babadağ, Tolcu ve İsakçı havalisinde düşmana dair sürekli olarak bilgi topladıkları, elde ettikleri bilgileri de orduya ulaştırdıkları anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT, d. 1026, s. 12, 16, 19, 22, 24, 35).

Sonuç

7 Temmuz-10 Ağustos 1791 tarihleri arasındaki dönemi kapsayan Koca Yusuf Paşa'nın yazışmaları bugün Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde *Sadaret Mektubi Kalemi Defterleri* içerisinde 1026 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Bu yazışmalar Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkileri, Ruslarla devam etmekte olan savaş, Osmanlı ordusunun karşılaştığı problemler, Yusuf Paşa'nın ordu hakkındaki görüşleri ve savaşın gelişimine dair verdiği bilgiler nedeniyle oldukça kıymetli bir kaynaktır. Defterin önemi Zıştovi Barışı'na giden yol, Prusya'nın görüşmelerdeki etkisi, Koca Yusuf Paşa'nın Osmanlı askeri kuvvetlerinin yetersizliği hakkındaki düşünceleri ve barışa olan arzusu ile Osmanlı komuta kademesi arasındaki yazışmaları içermesinde yatmaktadır. Yazışmaların Maçin yenilgisi ve akabinde Osmanlı ordusunun içinde bulunduğu koşulları, eksiklikleri dürüst bir şekilde aksettirmesi kaynak değerini arttıran başlıca unsurdur.

Defterde bulunan yazışmalar Osmanlı ordusunun eksikliklerini dönemin sadrazamının ağızından ortaya koymaktadır. Yusuf Paşa ve diğer komuta kademesinin orduya olan güvensizliği yazışmalarda en çok dikkati çeken bilgilerdendir. Bunun yanı sıra içeriği hakkında bilgi verdiğimiz bu defter 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nın son evresi hakkında yapılacak çalışmalarda başvurulması gereken ilk kaynaklardandır. Yine incelemeye konu olan yazışma suretleri, asılları kaybolan ya da günümüze ulaşmayan orijinal belgelerin eksikliğini tamamlaması açısından da öneme haizdir. Bu yazışmalar aynı zamanda *Sadaret Mektubi Kalemi Defterleri*'nin 1760'lardan 1850'lere kadar uzanan zaman diliminde görev yapmış sadrazamların biyografilerini konu alan çalışmalarda ilk aşamada müracaat edilmesi gereken kaynaklardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA, A.MKT, d. 1018, 1020, 1023, 1024, 1025, 1026, 1031, 1043, 1044, 1045.

BOA, Cevdet Askeriye 54364.

Eserler

AHMED Cavid (1998). *Hadika-i Vekâyi*, Haz. Adnan Baycar, Ankara.

ARIKAN Sema (1988). *III. Selim'in Sırkatibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruzname*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ülkesi, İstanbul. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

BAĞIŞ, Ali İhsan (1984). *Britain and The Struggle of The Ottoman Empire, Sir Robert Aynlie's Embassy to Istanbul*, İstanbul.

Genç, Yusuf İhsan vd. (2000). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul.

BEYDİLLİ, Kemal; (1981). *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı (Meydana Gelişi-Tahlili-Tatbiki)*, İstanbul.

---- (2013a). "Koca Yusuf Paşa", *TDVİA*, C. 44, s. 23-24.

---- (2013b). "Ziştovi Barışı", *TDVİA*, C. 44, , s. 467-472.

ÇINAR, Ali Osman (1999). *Mehmet Emin Edip Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KUZUCU, Serhat (2013). *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları Savaşları*, İstanbul.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat (2013). *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Ankara.

---- (2006). "Mühimme Defterleri", *TDVİA*, C. 31, 520-523

ÖZCAN, Ahmet (1999). *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirilmesi*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

PAKALIN, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, İstanbul.

SARICAOĞLU, Fikret (1997). "Hasan Paşa, Şerif", *TDVİA* C. 16, s.340-341.

UÇMAN, Abdullah (1976). *Koca Sekbanbaşı Risalesi*, İstanbul.

UNAT, Faik Reşit (1992). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1940-1942). "Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya Dair", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, Cüz I, İstanbul, s. 2-44.

---- (1975). "III. Selim ve Koca Yusuf Paşa", *Belleten*, C. XXXIX, S. 154, , s. 233-236.

---- (1995). *Osmanlı Tarihi*, C. IV, 2. Kısım Ankara.

---- (1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara.

ÜSTÜNER, Ahmet (2005). *Yusuf Paşa'nın Sefernâmesi, (Sefer-nâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Ek-I: Sadrazam Koca Yusuf Paşa'ya Ait Yazışma Suretlerinin Başlığını, Tarihini ve Sayfasını Gösterir Tablo*

Sıra	Yazışmanın Başlığı	Sayfa	Tarihi
1	Kâimakâm Paşa'ya	2	6 ZA 1205
2	Kâimakâm Paşa'ya	3	6 ZA 1205
3	Kâimakâm Paşa'ya	3	6 ZA 1205
4	Kâimakâm Paşa'ya	3	6 ZA 1205
5	Kâimakâm Paşa'ya (derkenarda)	3	6 ZA 1205
6	Kâimakâm Paşa'ya Kenar	4	6 ZA 1205
7	Kâimakâm Paşa'ya	4	6 ZA 1205
8	Kâimakâm Paşa'ya	4-5	6 ZA 1205
9	Kâimakâm Paşa'ya kenar	5	6 ZA 1205
10	Maçın Seraskeri ve ol cânibde Rumili Vâlisi ve Maçın Başbuğu Hazerâtına	5	6 ZA 1205
11	Maçın Seraskeri Vezir Hasan Paşa'ya	5	6 ZA 1205
12	Kethüda Bey'den Ağa Paşa Hazretlerine Tezkire	5	6 ZA 1205
13	Silistre Seraskeri Vezîr Ebubekir Paşa'ya	5-6	6 ZA 1205
14	Silistre'de Umûr-ı Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye	6	6 ZA 1205
15	Varna Muhâfızı Vezîr Ferhad Paşa'ya	6	6 ZA 1205
16	Sabık Üsküb Sancağı Mutasarrıfı Receb Paşa'ya	6	6 ZA 1205
17	Niş Başbuğu Vezîr Ömer Paşa'ya	6-7	6 ZA 1205
18	Mîr-i mîrândan Cîsr-i Morava Muhâfızı Belgradi Ahmed Paşa'ya	7	6 ZA 1205
19	Pozorofça Muhâfızı Mîr-i Mîrândan Ali Paşa'ya	7	6 ZA 1205
20	Maçın Cânibinde Cengiz Mehmed Giray Sultân'a	7	7 ZA 1205
21	Maçın Seraskerine ve Rumili Vâlisine	7	7 ZA 1205
22	İbrail Başbuğu ve Muhâfızı ve Muhâfazada olan Vüzerâya	7	7 ZA 1205
23	Maçın Seraskeri Vezîr Hasan Paşa'ya (derkenarda)	7	7 ZA 1205
24	Hırsova'da Muhâfız Ahmed Paşa'ya	8	7 ZA 1205
25	Silistre Muhâfızı Mîr-i Mirândan Hasan Paşa'ya	8	8 ZA 1205
26	Kethüdâ Beğ'den Zıştovi'de Murahhas-ı Evvel Reis Abdullah Efendi'ye	8	8 ZA 1205
27	Murahhas Efendilere (derkenarda)	8	8 ZA 1205
28	Kethüdâ Beğ'den Sefâretle Prusya Canibinde Olan Ahmed Azmi Efendi'ye	8-9	8 ZA 1205
29	Kapu Kethüdâsı Emin Ağa'ya	9	9 ZA 1205
30	Kâimakâm Paşa'ya	9-10	10 ZA 1205
31	Kâimakâm Paşa'ya Kenâr	10	10 ZA 1205
32	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	11	10 ZA 1205
33	Silistre'de Umûr-ı Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye	11	10 ZA 1205
34	Rikâbda Kapu Kethüdâsı Kapucubaşı Mehmed Emin Ağa'ya	11	10 ZA 1205

* Sıra numaraları tarafımızdan verilmiş olup defterde sadece sayfa numaraları bulunmaktadır.

Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın 1791 Seferi Yazışmalarına Dair Bir Defter

35	Murahhas Efendilere	11	10 ZA 1205
36	Kâimakâm Paşa'ya	11-12	11 ZA 1205
37	Kâimakâm Paşa'ya	12	11 ZA 1205
38	Silâhdâr-ı Hazret-i Şehriyârî'ye	12	12 ZA 1205
39	Han Hazretlerine Tezkire	12	12 ZA 1205
40	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	12-13	12 ZA 1205
41	Tuna Kapudanı Vezîre	13	12 ZA 1205
42	Kule Muhâfızı Bicânzâde Ali Paşa'ya	13	12 ZA 1205
43	Kâimakâm Paşa'ya	13	12 ZA 1205
44	Kâimakâm Paşa'ya	14	12 ZA 1205
45	Kâimakâm Paşa'ya	14	12 ZA 1205
46	Rikâb-ı Hümâyûnda Kapu Kethüdâsı Kapucubaşı Mehmed Emin Ağa'ya	14	?
47	Gedüklülerden Asitânede Murteza Ağa'ya	14	12 ZA 1205
48	Kethüdâ Beğ'den Livâ-i Şerif Ordusu Nâzırı İbrahim Efendi'ye	15	12 ZA 1205
49	Kethüdâ Beğ'den Tekeli Muhâfazasına Me'mûr İbrahim Paşa'ya	15	12 ZA 1205
50	Kethüdâ Beğ'den Sadr-ı Rumili Efendi'ye ve Rikâb Reisi Raşid Efendi'ye	15	13 Za 1205
51	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	15	13 Za 1205
52	Kaimakâm Paşa'ya	16	13 Za 1205
53	Kaimakâm Paşa'ya	16	13 Za 1205
54	Kaimakâm Paşa'ya	16	13 Za 1205
55	İbrail Başbuğu Vezîr Seyyid Abdi Paşa'ya	16-17	13 Za 1205
56	Varna Muhâfızı Ferhad Paşa'ya	17	13 Za 1205
57	Eflâk Seraskeri Vezîr Mahmûd Paşa'nın Ordusu Nâzırı Abdullah Efendi'ye	17	13 Za 1205
58	Eflak Seraskeri Vezîr Mahmûd Paşa'ya	17-18	13 Za 1205
59	İbrail Başbuğu Vezîr Seyyid Abdi Paşa'ya	18	13 Za 1205
60	Kethüdâ Beğ'den İbrail Başbuğu Vezîre	18	13 Za 1205
61	Kethüdâ Beğ'den İbrail Nâzırı Osman Ağa'ya	18-19	13 Za 1205
62	Tuna Kapudanı'na	19	14 ZA 1205
63	Babadağı Seraskeri Vezîr Ahmed Paşa'ya	19	14 ZA 1205
64	Karasu Muhafızı Halil Paşa'ya	19	14 ZA 1205
65	Babadağı Seraskeri'ne	19	14 ZA 1205
66	Kethüda Beğ'den Kurd Paşa ve Amâdî İbrahim Paşa'ya	19-20	14 ZA 1205
67	Karasu Muhafızı Vezîr Halil Paşa'ya, Firâri Asker İâdesine Me'mûr Mîr-i mîrân İbrahim Paşa'ya	20	14 ZA 1205
68	İbrail Muhâfazasına Me'mûr Gürci Osman Paşa'ya	20	15 ZA 1205
69	Kethüdâ Beğ'den Silistre Muhâfızına ve Kâdisına	20	15 ZA 1205
70	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	20	15 ZA 1205
71	Kule Muhâfızı Bicanzâde Ali Paşa'ya	20	15 ZA 1205
72	Kule Muhâfızı Bicanzâde Ali Paşa'ya	21	15 ZA 1205
73	Delvine Sancağı Mutasarrıfı Mustafa Paşa'ya	21	15 ZA 1205
74	Kâimakâm Paşa'ya	21-22	15 ZA 1205
75	Kâimakâm Paşa'ya	22	15 ZA 1205
76	Kâimakâm Paşa'ya	22	15 ZA 1205

77	Kethüda Beğ'den Defterdâr Efendi'ye Tezkire	22	15 ZA 1205
78	Kandiye Muhâfızı Melek Mehmed Paşa'ya	23	15 ZA 1205
79	Kethüdâ Beğ'den Edirne'de Hâcegândan Mehmed Efendi'ye	23	15 ZA 1205
80	Başlık Bulunmamaktadır. (Kethüda Beğ'dan Bağdad Valisine Gönderilmiştir)	23	15 Za 1205
81	Erzurum ve Trabzon Vâfisi ve Anapa Seraskeri Vezîr Abdullah Paşa'ya	23	16 ZA 1205
82	İbrail Muhâfazasında Olan Mîr-i Mîrândan el-Hâc Osman Paşa'ya	23	16 ZA 1205
83	Han Hazretlerine	23	16 ZA 1205
84	Han Hazretlerine Kenar	23	16 ZA 1205
85	Han Hazretlerine Tezkire	24	16 ZA 1205
86	Tatarpazarı Voyvodası Kapucubaşı Ahmed Ağa'ya	24	16 ZA 1205
87	Kâimakâm Paşa'ya	24	16 ZA 1205
88	Ziştovi'de Murahhas Efendilere	24-25	16 ZA 1205
89	Ziştovi Canibinde Murahhas Efendilere	25	16 ZA 1205
90	Karasu ve Havâfisi Muhâfazasına Me'mûr Halil Paşa'ya	25	16 ZA 1205
91	Han Hazretlerine	25	16 ZA 1205
92	Asker îâdesine Me'mûr İbrahim Paşa	26	17 ZA 1205
93	Firârî Asker İâdesine Me'mûr İbrahim Paşa'ya	26	17 ZA 1205
94	Sefer-i Hümâyûna Me'mûr Esnâ-yı Râhda Manastır Çeribaşısı Mehmed Ağa'ya	26	17 ZA 1205
95	Ziştovi Cânibinde Murahhas Efendilere	26	17 ZA 1205
96	Kethüdâ Beğ'den Ziştovi Cânibinde Murahhas Abdullah Efendi'ye	26-27	17 ZA 1205
97	Silistre Seraskeri Vezîr Ebubekir Paşa'ya	27	17 ZA 1205
98	Silistre'de Umûr-ı Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye	27	17 ZA 1205
99	Kule Muhafızı Bicanzâde Ali Paşa'ya	27	17 ZA 1205
100	Cebeci Paşa Ağa'ya, Topçubaşı Ağa'ya, Toparabacıbaşı Ağa'ya	27-28	17 ZA 1205
101	Hâcegândan Tırnova Â'yânı Osman Efendi'ye	28	17 ZA 1205
102	Rumili Kâdiaskeri Efendi'ye ve Kapu Kethüdâsı Emin Emin Ağa'ya	28	17 ZA 1205
103	Rumili Kâdiaskeri Abdullah Molla Efendi'ye	28	17 ZA 1205
104	Sâbıkâ Mekke Kâdısı Cevdet Efendi'ye	28	17 ZA 1205
105	Kâimakâm Paşa'ya	28-29	17 ZA 1205
106	Kâimakâm Paşa'ya	29	17 ZA 1205
107	Kâimakâm Paşa'ya	29-30	17 ZA 1205
108	Kâimakâm Paşa'ya	30	17 ZA 1205
109	Kâimakâm Paşa'ya	30	17 ZA 1205
110	Karasu Cânibi Muhâfazasına Me'mûr Vezîr Halil Paşa'ya	30	17 ZA 1205
111	Bosna Vâfisi ve Seraskeri Vezîr Sâlih Paşa'ya	30-31	19 ZA 1205
112	Yergöğü Seraskeri Vezîr Seyyid Osman Paşa'ya	31	19 ZA 1205
113	Defterdâr Efendiye	31	19 ZA 1205
114	Yeniçeri Ağası'na ve ba'zı Rüesâ-yı Askere Tezâkir	31	19 ZA 1205

Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın 1791 Seferi Yazışmalarına Dair Bir Defter

	(derkenarda)		
115	Karaosmanzâdelere (derkenarda)	31	19 ZA 1205
116	Çaparzâdeye (derkenarda)	31	19 ZA 1205
117	Silistre Cânibinde Hasan Efendi'ye	32	20 ZA 1205
118	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	32	20 ZA 1205
119	Balçık Nâibine	32	20 ZA 1205
120	Kethüdâ Beğ'den Zıstovi Cânibinde Murahhas-ı Evvel Abdullah Efendi'ye	32	20 ZA 1205
121	Kethüdâ Beğ'den İbrail Muhâfazasına Me'mûr Mîr-i Mirândan el-Hâc Osman Paşa'ya	33	20 ZA 1205
122	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	33	21 ZA 1205
123	Kara Muhâfızı Vezîr Halil Paşa'ya	33	
124	Murahhas Efendilere	33-34	21 ZA 1205
125	Kâimakâm Paşa'ya	34	21 ZA 1205
126	Darüssaâde Ağasına	34-35	21 ZA 1205
127	Babadağı Seraskeri Vezîr Ahmed Paşa'ya	35	22 ZA 1205
128	Karasu Muhâfızı Vezîr Halil Paşa'ya	35	22 ZA 1205
129	İbrail Cânibinde Olan Vüzerâ-yı İzâma	35	22 ZA 1205
130	Tuna Kapudan Paşasına	35	22 ZA 1205
131	Kethüdâ Beğ'den Mora Cezîresi Mütessellimi Silâhdâr Mehemmed Ağa'ya	36	22 ZA 1205
132	Kethüdâ Beğ'den Rikâbda Kethüdâ-yı Kâimakâmi Rasih Efendi'ye Tebrîk-i Me'mûriyet-i Kethüdâ-yi Rikâbi Hâvî Kâime	36	?
133	Kahvecibaşı-i Hazret-i Şehriyârî Hüsameddin Ağa'ya	36	22 ZA 1205
134	Serçukâdâr Ağa'ya	36	23 ZA 1205
135	Kâimakâm Paşa'ya	36	23 ZA 1205
136	Kâimakâm Paşa'ya	36	23 ZA 1205
137	Kâimakâm Paşa ve Serçukadâr Ağa'ya Kenar ve Kapu Kethüdâsına Şukka (Derkenarda)	36	24 ZA 1205
138	Kâimakâm Paşa'ya	37	23 ZA 1205
139	Tuna Kapudan Paşasına İbrail Başbuğuna	37	23 ZA 1205
140	Me'sûren Rusya Derûnunda Olan Mîr-i Mirândan Tepedelenli Ali Paşa Yeğeni Mehemmed Paşa'ya	37	24 ZA 1205
141	İbrail Muhâfızı Mahmûd Paşa'ya ve İbrail Kâdisına ve Nüzul Eminine Kethüdâ Beğ'den	37	24 ZA 1205
142	Varna Seraskeri Vezîr Abdullah Paşa'ya	37	25 ZA 1205
143	Kethüdâ Beğ'den İbrail Cânibinde Rumili Vâlisi ve İbrail Seraskeri Vezîre	37-38	25 ZA 1205
144	Babadağı Seraskeri Vezîr Ahmed Paşa	38	25 ZA 1205
145	Kâimakâm Paşa'ya	38	25 ZA 1205
146	Livâ-yı Şerîf Kâimakâmı Emin Paşa'ya	38	25 ZA 1205
147	Kethüdâ Beğ'den Niğbolu Sükkânından Hacı İbişzâde Ali Ağa'ya, Rusçuk'da Tirsiniklioğlu Ömer Ağa'ya	39	25 ZA 1205
148	Livâ-i Şerîf Muhâfızı Mehemmed Emin Paşa'ya	39	26 ZA 1205
149	Kethüda Beğ'den Livâ-i Şerîf Ordusu Nâzırı Muhâsebe-i Evvel el-Hâc İbrahim Efendi'ye	39	26 ZA 1205
150	İbrail Başbuğı Abdi Paşa'ya	39	26 ZA 1205

151	Kethüdâ-yı Bâb-ı Veliyyü'n-ni'âmi Emin Ağa'ya	40	26 ZA 1205
152	Şeyhülislâm-ı esbak Seyyid İbrahim Efendi'nin Kethüdâsı Mustafa Efendi'ye	40	26 ZA 1205
153	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya	40	27 ZA 1205
154	Rumili Vâlisi ve İbrail Seraskeri Vezîr Mehmed Paşa'ya	40	27 ZA 1205
155	Rumili Vâlisi ve İbrail Seraskeri Vezîre	40-41	27 ZA 1205
156	İbrail Muhâfazasında Olan Mîr-i mîrândan Osman Paşa'ya	41	27 ZA 1205
157	Hırsova Ordusu Muhâfızı Karahisarî Vezîr Ahmed Paşa'ya	41	27 ZA 1205
158	Hırsova'da Olan Defterdâr Efendi'ye	41	27 ZA 1205
159	Kethüdâ Beğ'den Defterdâr Efendi'ye	41	27 ZA 1205
160	Defterdâr Efendiye Kenâr	41	27 ZA 1205
161	Silistre Cânibinde Umûr-ı Mühimme Nezâretine Me'mûr Hasan Efendi'ye	42	27 ZA 1205
162	Sefere Me'mûr Esnâ-yı Râhda Manastır Çeribaşısı Emin Ağa'ya	42	27 ZA 1205
163	Kethüdâ-yı Bâb-ı veliyyü'n-niâmi Emin Ağa'ya	42	27 ZA 1205
164	Rakka Vâlisi Vezîr İbrahim Paşa'ya	42	27 ZA 1205
165	Bu def'a İsakçı Muhâfızı Ta'yîn Olunan Vezîr Seyyid Osman Paşa'ya	42	27 ZA 1205
166	Kethüdâ Beğ'den Silistre Seraskerine ve Silistre'de Umûr-ı Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye ve Silistre Muhâfızına	42-43	28 ZA 1205
167	Eflak Seraskeri Mahmud Paşa'ya, Vidin Muhâfızı Mîr-i Alem Mehmed Paşa'ya	43	28 ZA 1205
168	Kethüdâ Beğ tarafından Kâimakâm Paşa'ya	43	28 ZA 1205
169	Prusya Cânibinde Olan Ahmed Azmi Efendi Efendi'ye	43-44	28 ZA 1205
170	Kethüdâ Beğ'den İbrail Nüzul Emîni Osman Ağa'ya	44	28 ZA 1205
171	Han Hazretlerine ve Babadağı Seraskerine	44	28 ZA 1205
172	Defterdar Efendiye Kâime	44	28 ZA 1205
173	Babadağı Seraskerine	44	29 ZA 1205
174	Tuna Kapudan Paşasına	44	29 ZA 1205
175	Kethüdâ Beğ'den Bâb-ı veliyyü'n-niâmî Emin Ağa'ya	44-45	29 ZA 1205
176	Kâimakâm Paşa'ya	45	29 ZA 1205
177	Murahhas Efendilere	45-46	29 ZA 1205
178	Babadağı'na Me'mûr Vezîr Halil Paşa'ya	46	29 ZA 1205
179	Babadağı'na Me'mûr Halil Paşa'ya	46	30 ZA 1205
180	Curazâde Ahmed Paşa'ya Tezkire	46	30 ZA 1205
181	Varna Muhâfızı Ferhad Paşa'ya	46	30 ZA 1205
182	Rumili Kâdiaskerine ve Raşid Efendi'ye	46-47	30 ZA 1205
183	Serçukadâr-ı Hazret-i Şehriyârî Ağa'ya ve Darbhâne Emîni Ağa'ya	47	30 ZA 1205
184	Kâimakâm Paşa'ya	47	30 ZA 1205
185	Kelefre Cânibinde Sipâh Ağası Hüseyin Ağa'ya Şukka ve Silâhdâr Ağası Ahmed Ağa'ya Şukka	47	30 ZA 1205
186	Sipâh ve Silâhdâr Ağalarına Kenâr	47	30 ZA 1205

Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın 1791 Seferi Yazışmalarına Dair Bir Defter

187	Kara Harman Muhâfızı Salih Paşa'ya Babadağı Seraskeri Ahmed Paşa'ya	47	30 ZA 1205
188	Hırsova Cânibinde Defterdâr Efendi'ye	48	1 Z 1205
189	Livâ-yı Şerîf Kâimakâmı Emin Paşa'ya	48	1 Z 1205
190	Livâ-yı Şerîf Ordusunda Olan Sâbikâ Muhâsebe-i Evvel Hasan Efendi'ye	48	1 Z 1205
191	Livâ-yı Şerîf Ordusu Nâzırı el-Hâc İbrahim Efendi'ye	48	1 Z 1205
192	Livâ-yı Şerîf Kâimakâmı Mehmed Emin Paşa'ya	48	1 Z 1205
193	Silistre Cânibinde Umûr-ı Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye	48	1 Z 1205
194	Kâimakâm Paşa'ya	48	1 Z 1205
195	İbrail Cânibinde Olan Vezîr Mehmed Paşa'ya	48-49	2 Z 1205
196	İbrail Başbuğı el-Hâc Abdi Paşa'ya	49	2 Z 1205
197	Han Hazretlerine	49	2 Z 1205
198	Babadağı Seraskeri Ahmed Paşa'ya	49	2 Z 1205
199	Rumili Vâlîsine Tezkire	49	2 Z 1205
200	Rumili Vâlîsi ve İbrail Seraskerine (derkenarda)	49	2 Z 1205
201	Rumili Vâlîsine Tezkire	49-50	2 Z 1205
202	Eflak Seraskeri Mahmûd Paşa'nın Ordusu Nâzırı ve Defterdârı Abdullah Efendi'ye	50	2 Z 1205
203	Kâimakâm Paşa'ya	50	2 Z 1205
204	Kâimakâm Paşa'ya Kenâr	50	2 Z 1205
205	Darbhâne-i Âmire Emîni Yusuf Ağa'ya ve Serçukadâr-ı Hazret-i Şehriyârî Ağa'	51	2 Z 1205
206	Eflak Seraskeri Vezîr Mahmûd Paşa'ya	51	2 Z 1205
207	Kethüdâ Beğ Tarafından Eflak Seraskeri Mahmûd Paşa'ya	51	3 Z 1205
208	Hırsova'da Defterdâr Efendi'ye	51-52	3 Z 1205
209	İbrail Muhâfızı Mahmûd Paşa'ya	52	3 Z 1205
210	İsakçı Muhâfızına	52	3 Z 1205
211	Edirne'de Umûr-ı Mühimme'ye Me'mûr Hâcegândan Mehmed Efendi'ye	52	3 Z 1205
212	Silâhdâr-ı Hazret-i Şehriyârî Ağa'ya	52	3 Z 1205
213	Kethüdâ Beğ'den Ordu-yı Hümâyûn Demdârı İbrâhim Paşa'ya	52-53	4 Z 1205
214	İbrail'de Şa'ir Mübâyaasına Me'mûr Gedüklülerden Selim Ağa'ya	53	4 Z 1205
215	Karaharman Muhâfızı Vezîr Salih Paşa'ya	53	4 Z 1205
216	Kâimakâm Paşa'ya	53	5 Z 1205
217	Tatar Pazarı Voyvodası Ahmed Ağa'ya	53-54	5 Z 1205
218	Anapa Seraskeri Vezîr Abdullah Paşa'ya	54	5 Z 1205
219	Ziştovi Cânibinde olan Devlet-i Aliyye Murahhasları Efendilere	54	6 Z 1205
220	Eflak Seraskeri Vezîr Mahmud Paşa'ya	54	6 Z 1205
221	Kâimakâm Paşa'ya	54-55	6 Z 1205
222	Kâimakâm Paşa'ya	55-56	7 Z 1205
223	Kâimakâm Paşa'ya Kenâr	56	7 Z 1205
224	Kâimakâm Paşa'ya	57	7 Z 1205
225	Babadağı Seraskeri Vezîr Ahmed Paşa'ya İsakçı	57	8 Z 1205

	Muhâfızı Vezîr Osman Paşa'ya		
226	Kethüdâ Beğ Tarafından Babadağı Seraskerine	57	8 Z 1205
227	Armudlı Karyesi Muhâfızı Vezîr Halil Paşa'ya	57	8 Z 1205
228	Varna Seraskerine	57	8 Z 1205
229	Varna Muhâfızı Ferhad Paşa'ya	57	8 Z 1205
230	Bosna Vâlîsine	57-58	8 Z 1205
231	Kethüdâ Beğ'den Mora Vâlîsi Vezîre	58	8 Z 1205
232	Kethüdâ Beğ'den Rikâbda Kapucubaşı Süfyan Ağa'ya	58	
233	Kethüdâ Beğ'den Tuna Kapudan Paşası'na	58	9 Z 1205
234	Rumili Vâlîsine ve İbrail Muhâfızına	58	9 Z 1205
235	Han Hazretlerine, Hasan Paşa'ya, Çarhacı Ali Paşa'ya, Tepedelenli Ali Paşa'ya, Yeniçeri Ağasına, Cebecibaşıya, Çaparzâde, Karaosmanzâdelere	58	9 Z 1205
236	Han Hazretlerine	58	9 Z 1205
237	Eflak Seraskeri Mahmud Paşa'ya	59	9 Z 1205
238	Tırnovi Kâdisına ve Hâcegândan Tırnovi Â'yânı Osman Efendi'ye	59	9 Z 1205
239	Bahr-i Siyâh Boğazı Muhâfızı Vezîr Ahmed Paşa'ya	59	9 Z 1205
240	Kethüdâ Beğ'den Tuna Kapudanı Vezîre	59	9 Z 1205
241	Rikâb-ı Hümâyûnda Kethüdâ-yı Bâb-ı Veliyyü'n-niâmî Mehemmed Emin Ağa'ya	60	10 Z 1205
242	Armudlı Karyesi Muhâfızı Vezîr Halil Paşa	60	10 Z 1205
243	Kethüdâ Beğ'den Kelifçeli Silahdâr Osman Hasekiye	60	10 Z 1205
244	Niş Başbuğu Vezîr Ömer Paşa'ya	60	10 Z 1205
245	Murahhas-ı Evvel Seyyid Abdullah Paşa'ya	60	10 Z 1205
246	Kâimakâm Paşa'ya	61	10 Z 1205
247	Kâimakâm Paşa'ya	61	10 Z 1205
248	Kâimakâm Paşa'ya	61	10 Z 1205
249	Kâimakâm Paşa'ya Kenâr	61	10 Z 1205
250	Kâimakâm Paşa'ya	61	10 Z 1205
251	Kâimakâm Paşa'ya	61-62	10 Z 1205
252	Rumili Kâdiaskeri Abdullah Molla Efendi'ye	62	10 Z 1205
253	Kapudan-ı Deryâ Hüseyin Paşa'ya	62-63	10 Z 1205
254	Silistre Muhâfazına ve Silistre Mühimmeye Me'mûr Hasan Efendi'ye	63	10 Z 1205
255	Rikâb-ı Hümâyûndan Reisü'l-küttâb Raşid Efendi'ye	63	10 Z 1205
256	Kâimakâm Paşa'ya	63	10 Z 1205
257	Rikâb-ı Hümâyûnda Reis Efendiye ve Kapu Kethüdâsı Emin Ağa'ya	63	10 Z 1205